

Шериева Н.Ж.

**КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН ОШ ОБЛУСУНУН
СОЦИАЛДЫК-ЭКОНОМИКАЛЫК АБАЛЫ
(2019-жылдын 1-январына карата)**

Шериева Н.Ж.

**СОЦИАЛЬНО-ЭКОНОМИЧЕСКОЕ СОСТОЯНИЕ ОШСКОЙ
ОБЛАСТИ КЫРГЫЗСКОЙ РЕСПУБЛИКИ
(на 1 января 2019 года)**

N.Zh. Sherieva

**SOCIO-ECONOMIC STATUS OF THE OSH REGION
THE KYRGYZ REPUBLIC
(as of january 1, 2019)**

УДК: 332.13/316.61(572.2)(043.3)

Макалада саламаттык сактоодогу социалдык ооруларга жана калктын ден соолугуна түздөн-түз таасир берген, социалдык-экономикалык өнүгүүнүн Ош облусундагы төрт жылдык көрсөткүчтөрүнө саресеп жасалган. Макалада көрсөтүлгөн Облус жана Республика боюнча социалдык-экономикалык өнүгүүнүн негизги көрсөткүчтөрү жагымдуу динамиканын орун алгандыгынан кабар берет. Макаланын биринчи бөлүгүндө Ош облусу боюнча чарба жүргүзүүчү субъектилерди Республиканын көрсөткүчү менен салыштырып сектордук баян жасалган. Калктын жашоо деңгээлине түздөн-түз байланышкан жашоо минимумунун өлчөмү, жан башына туура келген ички дүң продукциянын өлчөмү 2015-2018-жылдарга салыштырылып терең анализ берилген. Изилденген мезгилдерде (2015-2018-жж.) облус боюнча өнөр жай продукциясын өндүрүүнүн, жумуштардын жана тейлөөлөрдүн көлөмдөрү токой чарба жана балык уулоочулук, курулуш тармагында жаңы объектилерге, реконструкциялоого, кеңейтүүгө жана техникалык жактан кайра жабдуу багытында тартылган инвестициялардын көлөмдөрү чагылдырылган.

Негизги сөздөр: саламаттык сактоо, ден соолук, социалдык оору, эмгек рыногу, экономикалык абал, облус, социалдык тармактар.

В статье представлены анализ социально-экономического развития Ошской области оказывающее непосредственное влияние на здравоохранение, социальные заболевания и здоровью населения в четыре года. Рост основных показателей социально-экономического развития в Ошской области и в целом по Республике показывает благоприятную динамику. В первой части статьи сделано глубокий анализ в секторе предпринимательской деятельности Ошской области по сравнению с показателем страны. А также в сравнительном аспекте рассмотрены размеры прожиточного минимума, размер валового внутреннего

продукта на душу населения в период 2015-2018. В исследуемом периоде (2015-2018) по области представлены объем промышленного производства, строительства и услуг в области лесного хозяйства, сельского хозяйства и рыболовства, строительства новых объектов, реконструкции зданий, расширения и технического перевооружения, объеме привлеченных инвестиций.

Ключевые слова: здравоохранение, здоровье, социальное заболевание, рынок труда, экономическое положение, область, социальные отрасли.

The article presents an analysis of the socio-economic development of the Osh region, which has a direct impact on public health, social diseases and public health at the age of four. The growth of the main indicators of socio-economic development in the Osh region and in the whole Republic shows favorable dynamics. In the first part of the article, an in-depth analysis is made in the business sector of Osh oblast in comparison with the country's indicator. And also in a comparative aspect, the size of the subsistence minimum, the size of the gross domestic product per capita in the period 2015-2018 are considered. In the study period (2015-2018), the region presents the volume of industrial production, construction and services in the field of forestry, agriculture and fisheries, construction of new facilities, reconstruction of buildings, expansion and technical re-equipment, the volume of attracted investments.

Key words: health, health, social disease, labor market, economic situation, region, social sectors.

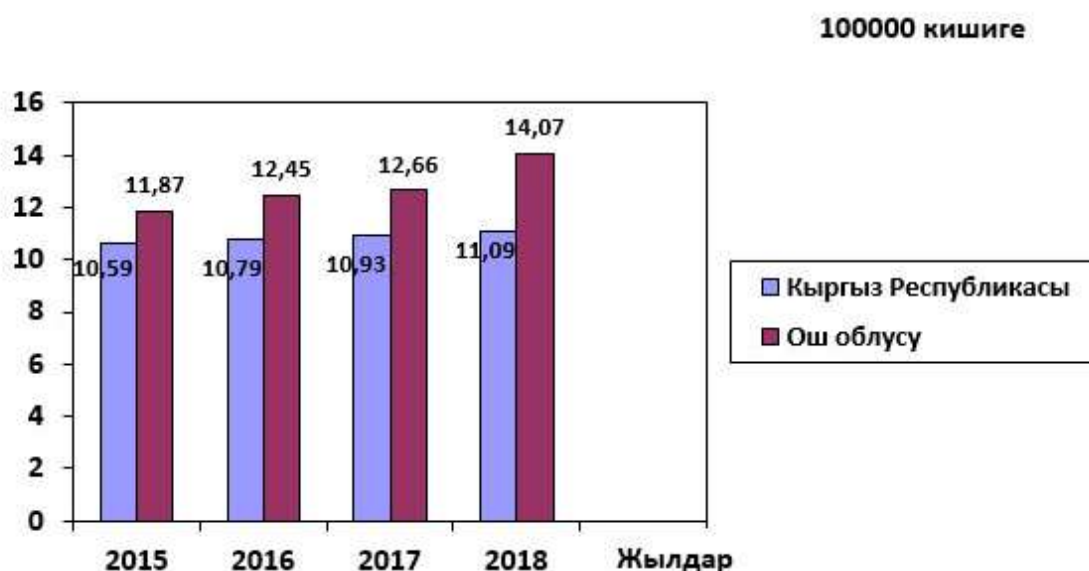
Изилдөөнүн максаты жана милдети. Саламаттык сактоодогу социалдык ооруларга жана калктын ден соолугуна түздөн-түз таасир берген, социалдык-экономикалык өнүгүүнүн Ош облусундагы төрт жылдык көрсөткүчтөрүнө саресеп жасоо (анализдөө).

Изилдөөнүн уюштурулушу жана методикасы. Илимий жумуш – Кыргыз Республикасынын Ош облусундагы социалдык-экономикалык өнүгүүгө талдоо жүргүзүп, статистикалык ыкмалар колдонулду.

Талкулоо: Ош облусунун социалдык-экономикалык абалына саресеп. Ош облусунун социалдык-экономикалык өнүгүүсү саламаттык сактоонун абалына, калктын ден соолугуна түздөн-түз таасир эткендиктен, 2015-2018-жылдардагы көрсөткүчтөр изилдөөгө алынды. Социалдык-экономикалык өнүгүүнүн негизги көрсөткүчтөрү жагымдуу динамиканын орун алгандыгынан кабар берет.

Сектордук баян. Ош облусу боюнча 2019-жылдын 1-январына карата катталган чарба жүргүзүүчү субъектилердин саны 188 498 бирдикти түздү же

11,78 пайызга өстү. Бул көрсөткүч 2015-жылы 149500, 2016-жылы 160300, 2017-жылы 166300 болгон. Жаңыдан түзүлгөн чарба жүргүзүүчү субъектилер 2015-жылы – 17637, 2016-жылы – 11862, 2017-жылы – 6247, 2018-жылы 6460 бирдикти түзүп, алардын көпчүлүк үлүшү 2018-жылда айыл чарбасына, токой чарбасына жана балык уулоочулукка (73,0 пайыз) туура келген. Диаграммдан көрүнүп тургандай, 2015-2018-жылдар ичинде бүткүл республикада жана Ош облусунда чарба жүргүзүүчү субъектилердин санынын өсүү динамикасы орун алган (1-сүрөт). Реалдуу секторго кайрылсак, жалпы республика боюнча ички дүң продукциянын (ИДП) өндүрүлүшү 2018-жылы 557113,3 млн. сомду түзүп, 2017-жылга салыштырганда 4,78 пайызга өскөн.

1-сүрөт. 2015-2018-жылдарда Кыргыз Республикасында жана Ош облусунда катталган чарба жүргүзүүчү субъектилердин саны.

Бул көрсөткүч республика боюнча 2015-жылы 430489,4 млн. сомго, 2016-жылы 458027,4 млн. Сомго, 2017-жылы 530475,7 млн. сомго барабар болсо, Ош облусунда ички дүң продукциянын жалпы көлөмү 2015-жылы 31706,7 млн. сомду, 2016-жылы 32778,8 млн. сомду, 2017-жылы 37248,0 млн. сомду, 2018-жылы 39368,6 млн. сомду түзүп, натыйжада республика боюнча да, облус боюнча да өсүү тенденциясы байкалган.

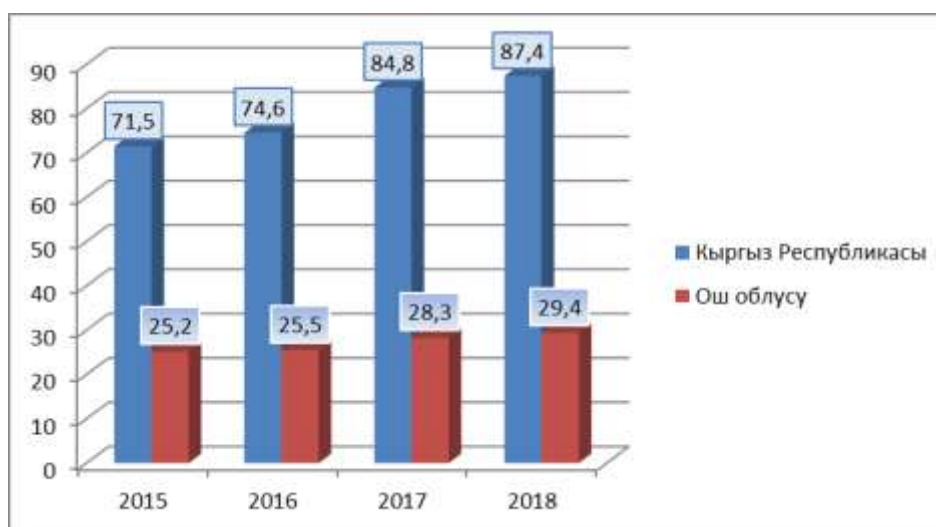
Жан башына туура келген ички дүң продукция-

нын өлчөмү республикада 2015-жылы 71,5 миң сомду, 2016-жылы – 74,6 миң сомду, 2017-жылы – 84,8 миң сомду, 2018-жылы – 87,4 миң сомду түзсө, Ош облусунда ар бир адамга 2015-жылы 25,2 миң сом, 2016-жылы – 25,5 миң сом, 2017-жылы – 28,3 миң сом, 2017-жылы – 29,4 миң сом туура келип, негизинен өсүү тенденциясы орун алганы менен, төмөнкү диаграммдан көрүнүп тургандай, жалпы республикалык көрсөткүчтөн бир топ артта калуу орун алып жаткандыгын белгилеп кетүү зарыл (2-сүрөт).

Таблица 1

2015-2018-жылдарда Кыргыз Республикасында жана Ош облусунда ички дүң продукциянын өндүрүлүшүнүн жалпы көлөмү (10000 адамга)

Аймактар	Ички дүң продукциянын өндүрүлүшү (млн. сом)			
	Жылдар			
	2015	2016	2017	2018
Кыргыз Республикасы	715,16	745,95	847,85	873,74
Ош облусу	251,70	254,59	283,45	293,95

2-сүрөт. 2015-2018-жылдарда Кыргыз Республикасында жана Ош облусунда жан башына туура келген ички дүң продукциянын өлчөмү (миң сом).

2018-жылы облус боюнча өнөр жай продукциясын өндүрүүнүн, жумуштардын жана тейлөөлөрдүн көлөмдөрү 6573,1 млн. сомго аткарылган, бул тармактын продукциясынын физикалык көлөмүнүн индекси (ФКИ) 2017-жылга салыштырмалуу 126,5 пайызды түзсө, бул көрсөткүч 2015-жылы 3786,5 млн. сомго (ФКИ – 102,1%), 2016-жылы – 4097,0 млн. сомго (ФКИ – 100,1%), 2017-жылы – 4797,8 млн. сомго (ФКИ – 108,5%) барабар болгон. Жалпысынан бүткүл республика боюнча жана Ош облусунда өнөр

жай тармагында стабилдүү өсүү динамикасынын орун алгандыгын белгилеп кетүүгө болот.

Жалпы өнөр жайынын түзүмүндө иштетүү өндүрүштөрүнүн продукцияларынын көлөмдөрү 49,5 пайызды, тиешелүү катарда, пайдалуу кендерди казуунуку – 33,3, электр энергия, буу жана кондицияланган аба менен камсыздоонуку – 15,7, суу менен камсыздоо, калдыктарды тазалоо жана иштетүү ишканаларыныкы – 1,5 пайызды түздү.

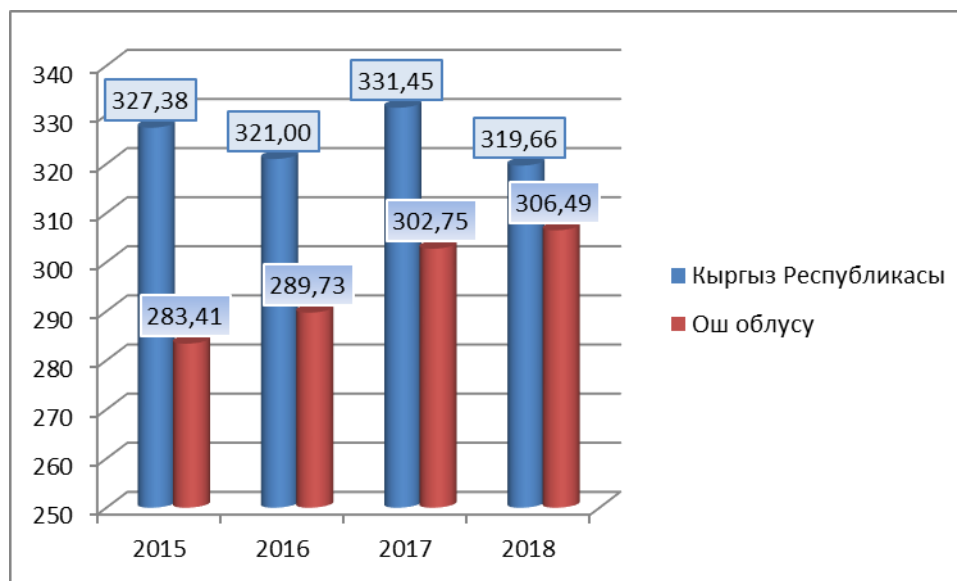
Таблица 2

2015-2018-жылдарда Кыргыз Республикасында жана Ош облусунда өнөр жай продукциясын өндүрүүнүн, жумуштардын жана тейлөөлөрдүн көлөмү (10000 адамга)

Аймактар	Өнөр жай продукциясын өндүрүүнүн, жумуштардын жана тейлөөлөрдүн көлөмү (млн. сом)			
	Жылдар			
	2015	2016	2017	2018
Кыргыз Республикасы	290,99	334,29	372,26	393,09
Ош облусу	30,06	31,82	36,51	49,08

Айыл чарба, токой чарба жана балык уулоочулук тармагындагы продукциянын дүң чыгарылышы 2018-жылдын январь-декабрында облус боюнча 41048,5 млн. сомго, ФКИ 102,0 пайызга барабар болуп, бул көрсөткүч 2015-жылда 35700,9 млн. сомду (ФКИ – 102,3%), 2016-жылда – 37302,9 млн. сомду

(ФКИ – 102,7%), 2017-жылда – 39784,0 млн. сомду (ФКИ – 102,7%) түзгөн. Республика боюнча 2015-жылы 197065,8 млн. сомдук, 2016-жылы – 197100,8 млн. сомдук, 2017-жылы – 207378,4 млн. сомдук, 2018-жылы – 203822,6 млн. сомдук айыл чарба продукциясы өндүрүлгөн.

3-сүрөт. 2015-2018-жылдарда Кыргыз Республикасында жана Ош облусунда айыл чарба, токой чарба жана балык уулоочулук тармагындагы продукциянын өндүрүлүшүнүн динамикасы (10000 адамга).

Бул тармакта да стабилдүү өнүгүү тенденциясы байкалат (3-сүрөт).

Курулуш тармагында жаңы объектилерге, реконструкциялоого, кеңейтүүгө жана техникалык жактан кайра жабдууга 2018-жылы облус боюнча негизги капиталга 7482,2 млн. сомдук инвестициялар пайдаланылган (2017-жылы – 5725,9 млн. сом), өздөштүрүү деңгээли 148,4 пайызды түздү. Бул көрсөткүч 2015-жылы 3905,2 млн. сомго, 2016-жылы – 4455,5 млн. сомго барабар болгон. Республика боюн-

ча инвестициялардын көлөмү 2015-жылы 120878,9 млн. сомду, 2016-жылы – 135469,9 млн. сомду, 2017-жылы – 145226,9 млн. сомду, 2018-жылы – 150825,9 млн. сомду түзгөн. Натыйжада, жалпы республика боюнча да, Ош облусу боюнча да курулуш тармагында жаңы объектилерге, реконструкциялоого, кеңейтүүгө жана техникалык жактан кайра жабдууга тартылган инвестициялардын көлөмүнүн өсүүсү камсыз кылынган (3-табл.).

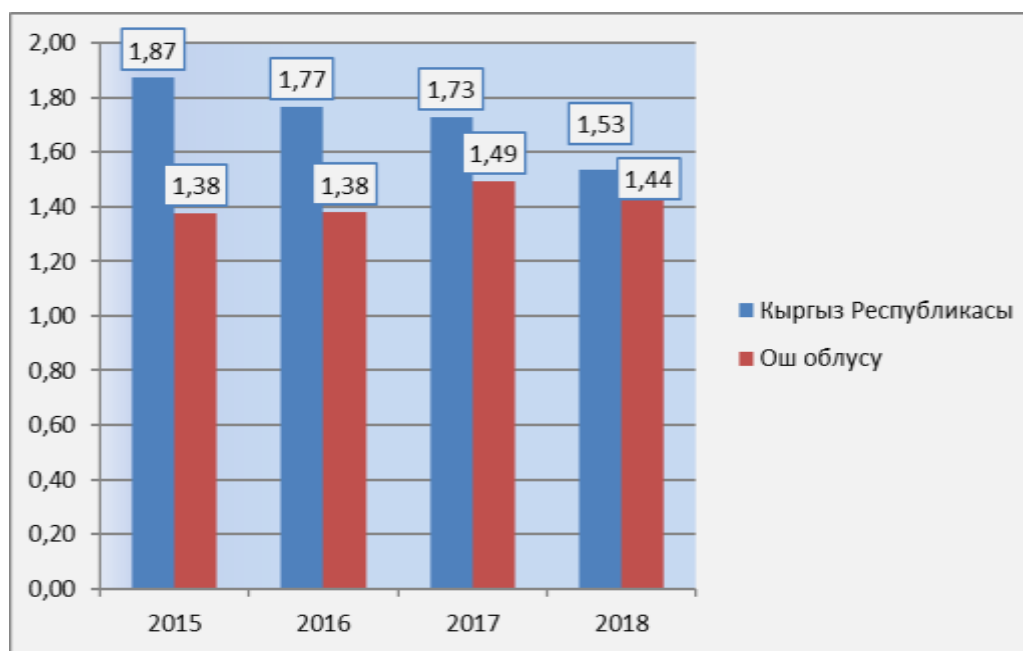
Таблица 3

2015-2018-жылдарда Кыргыз Республикасында жана Ош облусунда курулуш тармагында жаңы объектилерге, реконструкциялоого, кеңейтүүгө жана техникалык жактан кайра жабдууга тартылган инвестициялардын көлөмү (10000 адамга)

Аймактар	Инвестициялардын көлөмү (млн. сом)			
	Жылдар			
	2015	2016	2017	2018
Кыргыз Республикасы	200,81	220,63	232,11	236,55
Ош облусу	31,01	34,61	43,57	55,87

2018-жылы Ош облусунда жалпы аянты 193297 чарчы метр болгон 1790 жеке турак үйлөр пайдаланууга берилди. Айыл жергесинде 175598 чарчы метр жеке турак жай ишке киргизилип, бул жалпы пайдаланууга берилген аянттын 90,8 пайызын түзөт. Жалпысынан 2018-жылы жеке турак үйлөрдү курууда негизги капиталга (баалоо боюнча) 2254585,8 миң сомдук инвестициялар пайдаланылган. Салыштыруу

үчүн маалымдай кетсек, 2015-жылы – 173500 чарчы метр, 2016-жылы – 177500 чарчы метр, 2017-жылы – 196300 чарчы метр жеке турак жай ишке киргизилген. Жалпы республика боюнча 2015-2018-жж. жеке турак жайларды куруунун солгундагандыгы байкалган болсо, Ош облусунда өсүү динамикасынын орун алгандыгын белгилеп кетсе болот (4-сүрөт).

4-сүрөт. 2015-2018-жылдарда Кыргыз Республикасында жана Ош облусунда ишке киргизилген жеке турак жайлардын көлөмү (10000 адамга).

Тейлөө рыногунда Ош облусунун чарба жүргүзүүчү субъекттери тарабынан көрсөтүлгөн кызмат көрсөтүүлөрдүн көлөмү 2018-жылдын январь-декабрында 48693,1 млн. сомду түзүп, 2017-жылдын тийиштүү мезгилине (39120,6 млн. сом) салыштырганда 19,6 пайызга жогорулаган.

Таблица 4

2015-2018-жылдарда Кыргыз Республикасында жана Ош облусунда тейлөө рыногунда кызмат көрсөтүүлөрдүн көлөмү (10000 адамга)

Аймактар	Тейлөө рыногунда кызмат көрсөтүүлөрдүн көлөмү (млн. сом)			
	Жылдар			
	2015	2016	2017	2018
Кыргыз Республикасы	944,80	982,12	1053,93	1136,92
Ош облусу	277,55	239,43	297,70	363,57

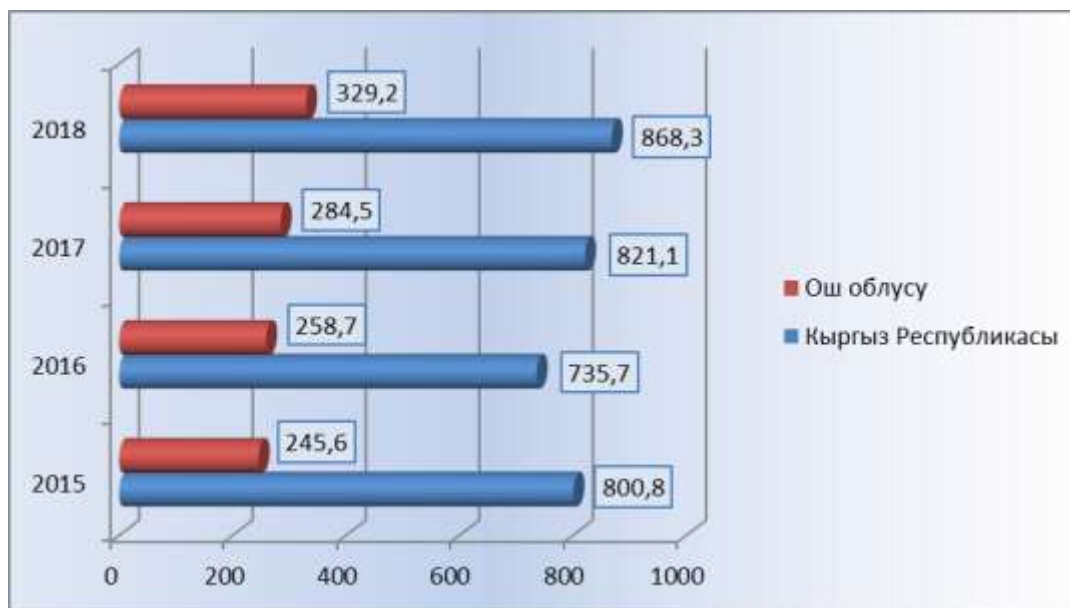
Бул көрсөткүч 2015-жылы 34963,6 млн. сомду, 2016-ж. 30826,2 млн. сомго барабар болсо, республика боюнча бул көрсөткүч 2015-ж. 568724,0 млн. сом-

ду, 2016-жылы – 603039,5 млн. сомду, 2017-ж. – 659412,5 млн. сомду, 2018-ж. – 724924,2 млн. сомду түзүп, жалпы республикада жана Ош облусунун бар-

дык райондорунда жогорулоо тенденциясы орун алгандыгын белгилөөгө болот (4-табл.).

Керектөө рыногунда дүң жана чекене сооданын, автомобилдерди жана мотоциклдерди ондоонун жүгүртүүсүнүн көлөмү 2018-жылдын январь-декабрында облус боюнча 44085,5 млн.сомду, ФКИ 109,1 пай-

ызды түзгөн. 2015-жылы бул көрсөткүч 30943,7 млн. сомго, 2016-жылы 33302,7 млн. сомго, 2017-жылы 37386,4 млн. сомго барабар болгон. Бул маалымат сооданын жүгүртүүсүнүн көлөмүнүн өсүшү облустун бардык райондорунда аткарылгандыгынан кабар берет.

5-сүрөт. 2015-2018-жылдарда Кыргыз Республикасында жана Ош облусунда керектөө рыногунда дүң жана чекене соода жүгүртүүнүн көлөмү (10000 адамга).

Чекене сооданын жүгүртүү көлөмү (автомобилдерди, мотоциклдерди жана мотор майларын сатуудан башка) 29618,8 млн. сомду, ФКИ – 103,5 пайызды түздү. Анын соода жүгүртүүсүнүн жалпы көлөмүндөгү үлүшү 67,2 пайызга барабар болду. Чекене сооданын жүгүртүү көлөмү 2017-жылдын тийиштүү мезгилинде 21283,5 млн. сомду, 2016-жылы 22985,5 млн. сомду, 2017-жылы 26555,3 млн. сомду түзүп, бул көрсөткүчтүн өсүшү облустун бардык райондорунда камсыздалды.

Эмгек рыногунда бир кызматкердин номинал-

дык орточо айлык эмгек акысы (чакан бизнес ишканаларын кошпогондо) 2018-жылдын январь-ноябрында облус боюнча 10135,2 сомду түздү, бул 2017-жылдын тиешелүү мезгилине карата 2,5 пайызга көп. Бул көрсөткүч 2015-жылы 8368 сомго, 2016-жылы 9654 сомго, 2017-жылы 9891 сомго барабар болуп, орточо айлык эмгек акысынын ар жыл сайын өсүү динамикасы орун алганы, бирок жалпы республикалык деңгээлден бир топ төмөн экени байкалууда (5-табл.).

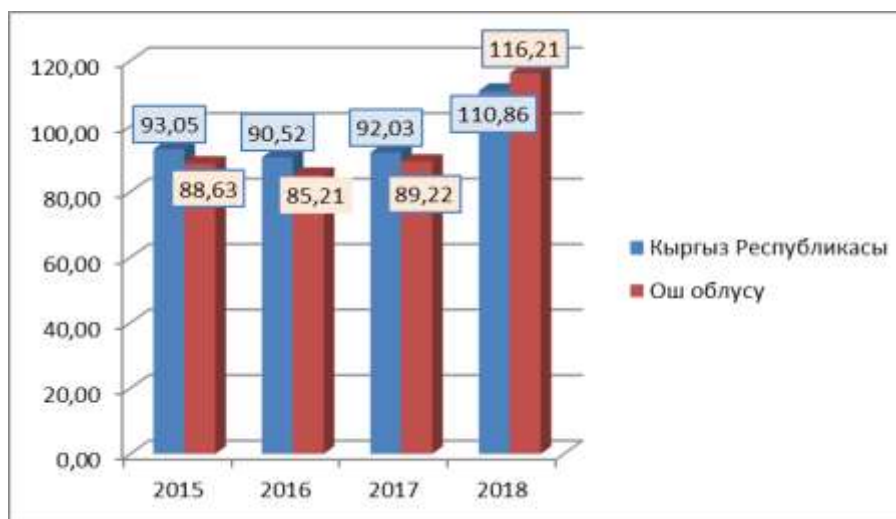
Таблица 5

2015-2018-жылдарда Кыргыз Республикасында жана Ош облусунда номиналдык орточо эмгек акысы

Аймактар	Номиналдык орточо эмгек акы (сом)			
	Жылдар			
	2015	2016	2017	2018
Кыргыз Республикасы	12848	14017	14874	15747
Ош облусу	8368	9654	9891	10135

Финансылык ортомчулук жана камсыздандыруу (23837,5 сом), электр энергия, буу жана кондицияланган аба менен камсыздоо кызматкерлеринин орточо айлык эмгек акысы (20010,1 сом) облустагы ор-

точо айлыктан кыйла жогору. Башка тейлөө ишмердиктин кызматкерлеринин орточо айлык эмгек акысы орточо облустук деңгээлден төмөн болду (6237,1 сом).

6-сүрөт. 2015-2018-жылдарда Кыргыз Республикасында жана Ош облусунда расмий түрдө катталган жумушсуздардын санынын динамикасы (10000 адамга).

Кыргыз Республикасынын Эмгек жана социалдык министрлигинин маалыматына ылайык 2019-жылдын 1-январына карата иш издеп кезекте турган эмгекке жарамдуу жумушсуз калктын саны Ош облусу боюнча 18042 адамды түздү. Расмий түрдө катталган жумушсуздардын саны 15564 адам болуп, 2017-жылдын декабрына салыштырганда 32,8 пайызга өстү. Бул көрсөткүч 2015-жылы – 11165, 2016-жылы – 10971, 2017-жылы – 11724 адамды түзгөн.

Бош жумушчу орундарынын саны 2018-жылдын декабрында 455 түзүп, бир бош орунга 40 жумушсуз адам туура келди, 351 жумушсуз адам ишке орноштурулду. Расмий түрдө таанылган жумушсуздардын деңгээли (экономикалык жактан активдүү калкка карата) 2,7 пайызды түздү.

Инфляция деңгээлин мүнөздөөчү керектөө бааларынын индекси 2018-жылдын декабрында ноябрь айына салыштырмалуу 100,5 пайызды, ал эми январь-декабрына карата 102,2 пайызды түздү. Бул көрсөткүч 2015-жылы мурунку жылдын тийиштүү мезгилине салыштырганда 101,7 пайыз, 2016-жылы – 100,6 пайыз, 2017-жылы 111,1 пайыз болгон.

2018-жылдын декабрында мурунку айга карата тамак-аш азыктары менен алкогольсүз суусундуктардын керектөө бааларынын индекси 101,1 пайызды түздү. Бул топто күрүч 6,5 пайызга, кефирдин баасы

– 2,4, күнкарама майыныкы – 6,6, май жана тоң майларыныкы – 2,9, алмуруттуку – 5,3, капустаныкы – 16,8, кызылчаныкы – 5,7, сабиздики – 7,1, бадыраңдыкы – 37,3, помидордуку – 42,4, сарымсактыкы – 8,8 жана картошканыкы – 4,2 пайызга жогорулады. Ошол эле мезгилде горохтун баасы 5,2 пайызга, туздалган капустаныкы – 5,5, гречканыкы – 5,7, лимондуку – 5,8 жана жаңгактын баасы 4,8 пайызга төмөндөдү.

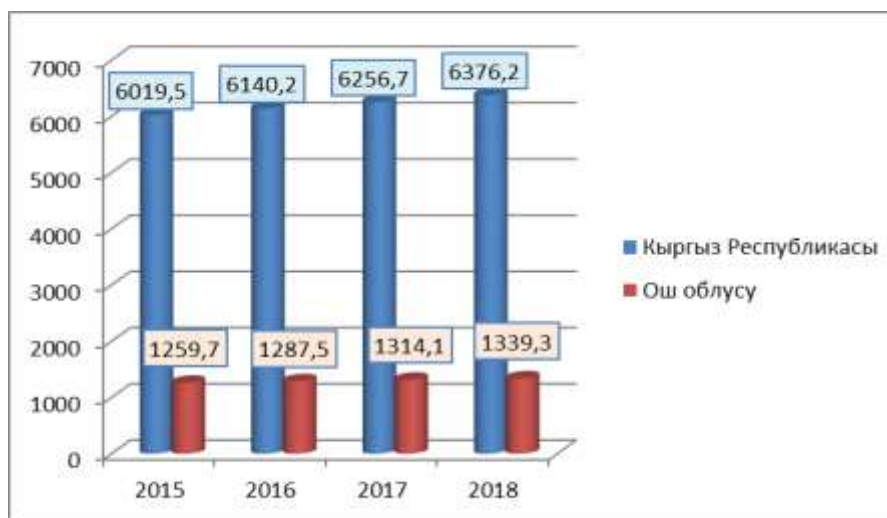
2018-жылы Ош облусунда жагымдуу демографиялык кырдаал орун алып, январь-ноябрь айларында 2017-жылга салыштырмалуу балдардын төрөлүүсүнүн саны жогорулап, жалпы 32692 же 1000 адамга 26,9 түздү (2017-жылдын январь-ноябрында – 27,1). Адамдардын өлүмү азайгандыгы байкалган, жалпы 5224 адам өлгөн же калктын 1000 ине 4,3 туура келген (2017-жылдын январь-ноябрында – 4,5).

Облустун калкынын табигый өсүшү 2018-жылы 27468 адамды же калктын 1000 ине 22,6, 2017-жылы 26808 адамды, калктын 1000ине 22,6, 2016-жылы 27893, 1000 адамга 23,9, 2015-жылы 29953, 1000 адамга 26,4 тү түзгөн. Анын деңгээлинин өсүшү облустун Алай, Араван, Ноокат, Өзгөн жана Чон-Алай райондорунда байкалды.

Республика боюнча туруктуу калктын саны 2016-жылдын 1-январына карата 6019,5 миң адамга

барабар болсо, 2017-жылдын ошол эле мезгилинде 6140,2 миңди, 2018-жылы 6266,7 миңди, 2019-жылдын 1 январына карата 6376,2 миңди түзсө, Ош облусундагы туруктуу калктын саны 2015-жылдын

аягына карата 1259,7 миң адамга, 2016-жылы 1287,5 миң адамга, 2017-жылы 1314,1 миң адамга, 2018-жылы 1339,3 миң адамга барабар болуп, стабилдүү өсүү динамикасы орун алууда.

7-сүрөт. 2015-2018-жылдарда Кыргыз Республикасында жана Ош облусунда туруктуу калктын өсүү динамикасы.

Калктын жашоо деңгээлине түздөн-түз байланышкан жашоо минимумунун өлчөмү Кыргыз Республикасынын Улуттук статистикалык комитетинин маалыматына ылайык 2018-жылы Ош облусунда ар бир адамга эсептегенде 5122,63 сомду, эмгекке жа-

рамдуу курактагы бир адамга – 5669,06 сомду, бир ардагерге – 4530,59 сомду, 1 жаштан 17 жашка чейинки балага – 4443,06 сомду түзгөн. Бул көрсөткүчтөр 2015-жылы 5183 сомго, 2016-жылы 4794 сомго, 2017-жылы 5024 сомго барабар болгон.

Таблица 6

2015-2018-жылдарда Ош облусунда жашоо минимумунун өлчөмү

Аймактар	Жашоо минимумунун өлчөмү (сом)			
	2015	2016	2017	2018
Бардыгы	5189,70	4761,83	5024,63	4918,32
Эмгекке жарамдуу курактагы бир адамга	5729,27	5256,74	5564,48	5423,89
Бир ардагерге	4558,57	4221,84	4448,13	4327,60
1 жаштан 17 жашка чейинки балага	4530,71	4144,19	4349,89	4297,71

Жыйынтыктап айтканда, 2015-2017-жылдарда жалпы республика жана Ош облусу боюнча социалдык-экономикалык өнүгүүнүн негизги көрсөткүчтөрүндө өсүү тенденциясы орун алгандыгын белгилеп кетүүгө болот. Бул фактор калктын жашоосунун сапатынын жакшырып жаткандыгын айгинелеп, социалдык ооруларга жана адамдардын саламаттыгынын көрсөткүчтөрүнө оң таасирин тийгизет.

Адабияттар:

1. Здоровье населения и деятельность организаций здравоохранения Кыргызской Республики. / Республиканский медико-информационный центр МЗКР. - Б., 2018.
2. Кыргыз Республикасынын Мыйзамынын долбоору жөнүндө” №433 токтому.
3. Трапман П. Майыштуулук маселеси боюнча колдонмо. - Б., 2007.
4. <https://www.super.kg/kabar/news/51003/>.